

“संवृद्ध प्रदेशका लागि युवा स्वरोजगार : सम्भावना र चुनौती”

➤ राधाकृष्ण डुमे
वालिड-१०, स्याड्जा

पृष्ठभूमी :

नेपाल अतिकम बिकसित मूलकबाट बिकासोन्मुख मूलकमा बढुवा हुने चरणमा रहेको देश हो भने सन् २०३० सम्म दिगो विकास लक्ष्य हासिल गरी मध्यम आय भएको राष्ट्र बन्ने गरी आफ्ना नीति तथा कार्यक्रम तय गरी सोही अनुशार कार्यान्वयन गर्न शुरु गरेको देश हो । दीगो बिकासलाई स्थानीयकरण गर्ने गरी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुका साथै १९ लक्ष्य तथा १६९ उद्देश्य प्राप्तीका लागि काम शुरु भइसकेको छ ।

नेपाललाई ७५३ स्थानीय तह, ७ प्रदेश र सङ्घीय सरकारको रूपमा विभाजन गरिएको छ । यो विभाजन मध्ये गण्डकी प्रदेशमा म्यारदी, मुस्ताङ, पर्वत, बागलुङ, गोरखा, लमजुङ, मनाङ, स्याड्जा, कास्की, तनहुँ र बर्द्धाट सुस्ता पूर्वको भू-भाग नवलपुर गरी जम्मा ११ जिल्ला रहेका छन् ।

यस प्रदेशमा एक महानगरपालिका, २६ नगरपालिका र ५८ गाउँपालिका गरी जम्मा ८५ स्थानीय तह रहेका छन् । त्यस्तै प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचनका लागि १८ निर्वाचन क्षेत्र र प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचनका लागि ३६ निर्वाचन क्षेत्र रहेका छन् । प्रदेश सभामा समानुपातिक सहित कूल ६० सदस्य रहन सक्ने स्वैद्धानिक प्रावधान छ ।

बिक्रम सम्वत् २०६८ सालको जनगणना अनुसार नेपालको कुल जनसङ्ख्या २,६४,९४,५०४ मध्ये यस प्रदेशको जनसङ्ख्या २४,०३,०१६ रहेको छ, जुन कुल जनसङ्ख्याको ९.०६ प्रतिशत हुन आउँछ । यस मध्ये पुरुषको जनसङ्ख्या ९,४८,०२९ र महिलाको जनसङ्ख्या ११,४४,९२४ रहेको छ, जसमा धेरै प्रतिशत युवाको संख्या रहेको छ ।

नेपालको कुल क्षेत्रफल मध्ये गण्डकी प्रदेशले २१,७३३ वर्ग कि.मि. अर्थात् १४.६६% क्षेत्रफल ओगटेको छ । नेपालको जनसंख्या ३ करोड भन्दा बढि रहेको छ, जसमा उत्पादनमूलक जनसंख्या अर्थात् युवाहरुको संख्या धेरै रहेको छ ।

नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूललाई युवा मानिए आएको छ, भने संयुक्त राष्ट्र संघको परिभाषा अनुसार १५-२५ वर्ष समूललाई युवाको रूपमा परिभाषित गरेको पाइन्छ ।

बिषय प्रवेश :

जारी विश्वव्यापी कोरोनाको महाव्याधी र यसले पारेको असरले नेपालको अर्थतन्त्र र जनसंख्या ठुलो हिस्साको जीविकोपार्जनमा ठुलो चुनौति खडा गरेको छ । उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा हुन पुगेको हासका कारण समेत पछिल्लो समय विकराल परनिर्भरताको अवस्थामा पुगेको छ ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको ठुलो हिस्सा रोजगार बिहिनको अवस्थामा छ । गण्डकी प्रदेशको अर्थतन्त्रको ठुलो मात्रा बैदेशिक रोजगारीमा रहेको छ, जसबाट यहाँ ठुलो मात्रामा विप्रेषण आउने गर्दछ ।

पछिल्लो पटक विश्वमा फैलिएको कोरोना माहामारीका कारण बिदेशमा रहका यस क्षेत्रका नागरिकहरु रोजगार गुमाएर फर्किएका छन् भने केही फर्किने क्रममा छन्। स्वदेशमा नै रहेका नागरिकहरुको पनि पेशा व्यवशाय धराशायी बनेको छ भने कतिपयले आफ्नो रोजगारी गुमाएकाछन्।

बिदेशबाट फर्किएका र स्वदेशमा नै रोजगारी गुमाएका उत्पादनशील युवा समूहलाई उद्यमशिलता सम्बन्धी नविनतम जानकारी उपलब्ध गराई, सही तथा वास्तविक ज्ञान प्रदान गर्नु, पेशा तथा व्यवशायमा नवप्रवर्तन ल्याउनु, दीगो रूपमा आर्थिक उपार्जन गर्न सक्षम बनाइए मात्रै गण्डकी प्रदेशलाई संबृद्ध प्रदेश बनाउन सकिने निश्चित छ।

‘युवा तथा नागरिकहरुलाई सीपमूलक तालिम, प्रशिक्षण, सहजीकरण एवं जानकारी दिइ सो को माध्यमबाट रोजगारी सृजना गरी आत्मनिभर नागरिक बनाउन आवश्यक छ त्यसैले उनीहरुलाई उचित प्रशिक्षण, परामर्श, सहजीकरण र प्राविधिक सशक्तिकरण मार्फत बेरोजगार, युवा तथा नव उद्यमीहरुलाई मार्गदर्शन, समर्थन र उत्प्रेरित गर्न सकिएमा संबृद्ध गण्डकी प्रदेश बन्ने निश्चित छ।’

संबृद्ध प्रदेशका लागि तय गर्नु पर्ने आवश्यक रणनीति तथा कार्यहरु :

- प्रदेश क्षेत्र भित्र रहेका युवाहरुलाई उद्यमशील बनाई रोजगारका अवसरहरु सृजना गरेर आर्थिक उन्नती गराउने खालका नीति तय गर्ने।
- उद्यमी बन्न र बनाउनका लागि उत्पादन, सीपमूलक, सृजनशील, उद्यमशील र व्यवसायिक आवश्यक ज्ञान, सीपको विकास गर्दै व्यवहारमुखी कार्यक्रमहरु तय गर्ने।
- युवाहरु, सिमान्तकृत, कोभिड १९ का कारण रोजगारी गुमाएका तथा निम्न आय भएका व्यक्तिहरुको क्षमता अभिवृद्धि गराउदै आर्थिक रूपमा सबल र सक्षम बनाउने उद्यमशीलताको विकास गराउने गरी सहुलियत र अनुदानका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- दिगो आर्थिक समृद्धिका कार्यक्रम तय गर्ने र स्थानीय श्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग गर्ने।
- व्यवशायीक योजना तयार गरी सोही अनुशार दीर्घकालिन योजना बनाउने, सहुलियत वा बिनाधितो न्यूनको लागि सहजीकरण, पेशा तथा विषयगत कामका लागि फिल्डतहमा आवश्यकता अनुशार प्राविधिकको व्यवस्थापन उपलब्ध गराउने।
- युवा तथा उद्यमीहरुलाई सिर्जनसीलता मार्फत प्रभावकारी व्यवसायिक योजना, आर्थिक प्रक्षेपण, जोखिम व्यवस्थापन, दीगोपनका बारेमा सचेत गराउने।
- बदैशिक रोजगारीको दर कम गराउने खालका कार्यक्रम तय गर्ने नेपालमा नै सम्भावनाको खोजी गर्ने अवस्था सिर्जना गर्ने।
- लैगिक समता एवं सामाजिक समावेशिकरण अनुसार युवा एवं महिला, दलित जनजाति, अपांग एवं पछाडि रहेका र गरिव घर परिवारका समुदायलाई प्राथमिकतामा राखेर काम गर्नु पर्ने।
- लक्षित समुदायको पहिचान र बेरोजगार युवाहरुलाई प्राथमिकता
- विदेशबाट फर्कि आएका युवाहरुको सीप तथा उद्यमशीलताको उपयोग र नेपालमा नै रहेका र उचित सीप भएकाहरुलाई आफ्नै व्यवशाय शुरु गर्ने बातावरण मिलाउने।
- जिल्ला तथा स्थानीयतहसँग समन्वय गर्दै सामाजिक परिचालन, टोल विकास संस्था, उद्यमसंग सम्बन्धित विभिन्न पेशागत, संघ महासंघ, सामुदायिक संस्थाहरु र नागरिक समाजको अपनत्व बोध हुने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- नीजिक्षेत्र एवं विकास साफेदारहरुसंगको समन्वय र कार्यक्रमममा एकरूपता।

- संघ, प्रदेश र स्थानीयतह बीच समन्वय, सहकार्य र डुप्लिकेशन नहुने गरी कार्यक्रम गर्ने, गाँउ टोलमा हुने प्रत्येक गतिविधिमा स्थानीय नागरिक, उपभोक्ता तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रत्यक्ष सहभागिता गराउने ।
- प्रदेशको समन्वयमा सबै स्थानीयतहमा उद्यमशीलता व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा नवप्रवर्तन केन्द्रको स्थापना गरी उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गर्ने ।

संबृद्ध प्रदेशका लागि आवश्यक सहयोगी पक्षहरु :

उद्यमशीलताको विकास :

उद्यमशीलताको विकास बिना कुनै पनि राष्ट्रले आर्थिक प्रगती गर्दै संबृद्ध बन्न सक्ने अवस्था रहदैन त्यसैले स्रोत र साधनले भरीपूर्ण रहेको यो गण्डकी प्रदेशलाई संबृद्ध बनाउनका लागि युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउन जरुरी छ । स्वदेश मा मात्रै होईन बिदेशमा रहेका युवालाई नेपालमा नै बसी आफै स्वरोजगार बन्ने बातावरणको लागि उद्यमशीलताको क्षेत्रमा प्रदेशले विशेष कार्य गर्नु जरुरी छ ।

जुन बुँदागत रूपमा निम्न प्रकार रहेकाछन् :

- नव उद्यमीहरूलाई उद्यमशीलता सम्बन्धी प्रारम्भिक जानकारी, सुचनाहरु र परामर्श प्रदान गरी स्वयं उद्यमी बन्नका लागि सहयोगी भूमिका खेल्नो गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- उद्यमी बन्न अनुकूल वातावरण सृजन गर्ने र Start up Culture को प्रवर्द्धन र सहयोगी प्रदेश तथा स्थानीय सरकार बन्ने ।
- युवाहरूलाई उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने, प्राथमिकता र विषयको जानकारका आधारमा तथा व्यक्तिको ईच्छा र चाहानलाई प्राथमिकता दिई कोचिङ मेन्टरिङ उपलब्ध गराउने ।
- उद्यमशीलताको प्रवर्द्धनका लागि वित्तीय सहयोगका साथमा प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
- स्थानीय स्रोत र साधनको समुचित प्रयोग मार्फत युवा स्वरोजगार बनाउन सक्ने विषय बिज्ञहरूको रोष्टर तयार गरी उनीहरूको विवरण कृषक, युद्यमी तथा युवाहरूलाई गराउने, जसको कारण घरमा नै बसेर सम्बन्धीत विषयमा सहज जानकारी प्राप्त हुन सकोस ।

व्यापार प्रवर्धन (विजीनेस इन्कुबेसन) का कार्यहरु :

कतिपय युवाजनशक्तिले स्वदेशमा नै बसेर आफै केही गर्न चाहान्छन् भने कतिपय युवाहरू बिदेशको सयौं हन्डर खाई सकेपछि स्वदेशमा नै केही गर्न चाहान्छन् तर पहिले देखि नै स्वदेशमा बसेर काम गरिरहेका कृषि, उद्यमी तथा युवाहरूले लक्ष्य अनुशारको सफलता प्राप्त गर्न नसकेको देख्दा नयाँ कामको थालनी गर्न खोज्नेहरू त्यसै पछाडि हट्ने अवस्था छ । त्यसैले युवाहरूलाई स्वरोजगार हुने गरी उद्यम तर्फ आकर्षित गर्ने र गरिरहेको काममा लक्ष्य अनुशारको सफलता प्राप्तीका लागि व्यवशायको प्रवर्द्धन अपरिहार्य छ, जसका लागि गर्ने पर्ने कार्यहरू बुँदागत रूपमा उल्लेख गरिएको छ :

- अल्पकालिन र दीर्घकालिन व्यापार योजना बनाउन सहयोग गर्ने
- व्यवशाय प्रवर्द्धनका निवन्तम विषयमा जानकारी गराई समूचित लाभ दिलाउने कार्यमा अग्रसर गराउने ।

- विभिन्न उद्यम संग अनुभवि व्यक्ति र संस्थाहरूलाई प्रत्येक स्थानीयतहले सुचिकरण गरि आवध्यकता अनुसार उनीहरूलाई मेन्टर सहयोग उपलब्ध गराउने
- वित्तिय संघ संस्थाहरूसंग सहजिकरण र समन्वय गराई सहुलियत र सहज ऋणको व्यवस्थापन गराउने ।
- Co- working space को व्यवस्थापन : विभिन्न विषयहरूमा सृजनात्मक काम गर्न ईच्छुक व्यक्तिहरूलाई व्यापार प्रवर्धन केन्द्रमा काम गर्ने ठाउँ दिने , आवध्यक सेवा सुविधाहरु जस्तो खानेपानी, विजुली, इन्टरनेट सुविधा, आदि ।
- उद्यम स्थापनाको लागि सहायोग : दर्ता प्रकृया, वेव साईट, लोगो, व्यापार स्थल,
- बजारको माग र अति आवश्यकताका बारेमा जानकारी गराउने वा सहज सूचना दिन सक्ने संयन्त्रको स्थापना गर्ने
- उद्यमीहरूबाट उत्पादितवस्तु वा सेवाको दिगो बजार विकासको लागि उद्यमी, उद्यमी समूह, नगर उद्यमी समुह संघ, सहकारी र खरिद गर्ने संस्था/समुदाय वा व्यक्तिसँग सम्पर्क समन्वय र सम्बन्ध स्थापित गराउने ।

नविनतम सोचको व्यवहारिक प्रयोग वा इन्नोभेसनका कार्यहरु :

युवाशक्ति आफैमा नयाँ नयाँ खोज गर्ने र त्यसलाई प्रयोगमा ल्याउन खोज्ने शक्ति हो जसमा जोस र जागरले समेत भरिपूर्ण रहेको यथार्थता रहेको छ । अझ बिदेशमा गई कोभिड तथा अन्य कारणबाट रोजगारी गुमाएर फर्किएकाहरु त भनै नविनतम कार्य गर्न रुचाउछन् । नविनतम कार्यलाई वा सोचलाई व्यवहारमा उतारी सफल तथा सक्षम प्रदेश वासी बनाउन तर्फ योजना निर्माण जरुरी छ । नविनतम वा इन्नोभेसन कार्यका लागि आवश्यक बुँदाहरु निम्न प्रकार छन् :

- स्थानीय स्रोत र साधनको दीगो प्रयोग हुने गरी नविनतम अनुसन्धानका कार्यहरु मार्फत आर्थिक संवृद्धि ।
- उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढ़ाका लागि नविनतम प्रयोग ।
- विश्वमा आविस्कार भईरहेका नविनतम प्रविधिको विश्लेषण, प्रयोग र व्यवहारिकता अनुशार गाँउ गाँउमा प्रयोग ।
- स्थानीय तथा प्रदेश मातहतमा रहने गरी एक केन्द्रको स्थापना गरी नविनतम अनुसन्धान, प्रयोग तथा जानकारी दिने, आफ्नो सीपको प्रयोग गरी नविनतम र आय आर्जनसँग जोडिन चाहनेका लागि विशेष सहयोग गर्ने ।

गण्डकी प्रदेशमा सम्भावनाका विषयहरु :

माथि उल्लेख भएका उद्यमशीलताको विकास, व्यशाय प्रवर्द्धन र नविनतम सोचको प्रयोग गरी आर्थिक रूपमा सवल र सक्षम बन्ने र बनाउने कार्यका लागि यस गण्डकी प्रदेशमा धैरै सम्भावनाका क्षेत्रहरु रहेकाछन् जसको पहिचान गरी संवृद्ध प्रदेश निर्माणका लागि अति आवश्यक सहयोगी पक्षका रूपमा अगाडि बढाउन जरुरी छ । प्रदेशमा रहेका त्यस्ता संभावनाका विषयहरूको जानकारी गराई युवाशक्तिलाई त्यस तर्फ आकर्षण

गराउन समेत जरुरी छ । जसका लागि आवश्यक आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने बातावारण बनाउन जरुरी छ ।

संभावनाका केही क्षेत्रहरु

- कृषि क्षेत्र, पशुपालन, अर्गानिक खेती
- साना तथा मझौला उद्योग
- पर्यटन, होमस्टे
- उत्पादनमूलक क्षेत्रहरु
- फोहरमैलालाई सोतका रूपमा प्रयोग गरी बस्तु तथा सामाग्री उत्पादन
- काष्ठ तथा यस सम्बन्धी उत्पादनका क्षेत्रहरु आदि

संवृद्ध प्रदेशका बाधक तत्वहरु अर्थात् चुनौतीहरु

गण्डकी प्रदेशको अधिकांश भूभाग पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा पर्ने भएका कारण यहाँ कृषि, पशुपालन र पर्यटनलाई नै मुख्य संवृद्धिको अधार बनाउन जरुरी छ ।

संवृद्ध प्रदेश बनाउने भनेर नारा र योजनामा सिमित राखेर कदापी हुँदैन, बनाईएका योजनाहरूलाई सहज रूपमा कार्यान्वयनमा लैजान जरुरी छ । नेपालमा सबै भन्दा धेरै रहेको उत्पादनशील समूह अर्थात् युवा समूह के गर्ने के नगर्ने भन्ने अलमलमा नै छ । कतिपय युवाहरु विदेश जानुको बिकल्प देखैनन् तर विदेश जान खोज्नु आफ्नो बाध्यता भएको उनीहरूले बताउनछन् । पछिल्लो समय विदेश जानका लागि आवश्यक कोभिड बिरुद्ध खोप लगाएको कार्ड प्रमाणित गर्न काठमाण्डौंको टेकुमा लागेको भिड देख्दा लाग्थो नेपालमा संभावना नभएरै हो त उनीहरु सबै विदेश जान खोजेका ? यसका पछाडि धेरै चुनौतीहरु रहेकाछन्, नेपालमा काम गर्ने अवसरका साथै चुनौती धेरै हुनु र त्यसको समाधानका लागि संवन्धित निकाय वा क्षेत्रले ठोस कदम नचाल्नुले युवा शक्तिमा नैरास्यता र काम गर्ने जोस हराएको स्पष्ट देखिन्छ । जुन जुनौतीहरूलाई तत्कालिन र दीर्घकालिन योजना बनाएर निकारकण गर्न जरुरी छ ।

केही चुनौतीहरु :

- सहज ऋणको व्यवस्थापन नहुन, लगानी गरेका बैंक तथा वित्तिय संस्था मोटाउदै जानु तर ऋण लिएका उद्यमीहरूको अवस्था नाजुक बन्दै जानु ।
- उत्पादित बस्तुले सहज बजार नपाउनु, विचौलियालाई सस्तो मुल्यमा उत्पादित सामाग्री जिम्मा लगाउन बाध्य हुनु,
- उत्पादित बस्तु बजार सम्म पुर्याउने व्यवस्थित च्यानलको अभाव, गाँउगाँउमा संकलन केन्द्र नहुनु,
- असली र वास्तविक कृषकले अनुदान नपाउने तर कागजी प्रक्रिया मिलाउने तथा नेताको पछाडि लाग्ने व्यक्तिले सहजै अनुदान पाउनु ।
- जंगली जनावरहरूको आक्रमण बढ्नु, बादर, मृग आदिले अन्नबाली नष्ट गरिदिनु,
- आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्न नजान्नु वा त्यसमा पहुँच कम हुनु ।

- विदेशमा जस्तो सुकै काम गर्न पनि तयार हुनु तर नेपालमा काम गर्न हिच्कचाउने स्वभाव रहनु, वा सोचमा परिवर्तन नुहुनु ।
- कुन ठाँउमा कुन बस्तु उत्पादन गर्न सकिन्छ भन्ने अनुसन्धान नहुनु माटो परिक्षण नुहुनु । आदि दीगो उत्पादन, बजारीकरणको व्यवस्था तथा चुनौतीको सामना ।

युवा शक्तिलाई आफ्नै गाँउठाँउमा उत्पादनमा जोड्न पहल गर्न जरुरी जसको लागि सहुलियत ऋण तथा अनुदानका कार्यक्रममा सहजीकरण गर्नु अति आवश्यक छ, त्यस्तै उनीहरूले उत्पादन गरेका बस्तु सरकारले नै खरिद गरी बजारीकरण गर्ने वा उत्पादन गरेका बस्तु तथा सामाग्रीको व्यवस्थित रूपमा विक्रिवितरण हुने अवस्था गराउने तर्फ ठोस कदम चाल्न चरुरी छ । उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थको सहज आपूर्ती र प्रयोगका लागि समन्वय र सहयोग आवश्यक छ ।

निश्चय :

कोभिडको कारण सबै क्षेत्रमा प्रभाव परेको छ । कतिपय युवाले रोजगारी गुमाएकाछन्, विदेशबाट रोजगारी गुमाएर फर्किएकाछन् भने यही कारण धेरै व्यक्ति तनावमा समेत छन् । आर्थिक अवस्था भन्नै बिग्रदो अवस्थामा रहेको छ । गण्डकी प्रदेशमा अथाह संभावना छ, भनेर बिज्ञहरूले भनिरहेकाछन् ति संभावनाहरू के के हुन् र कसरी संभावनालाई आर्थिक उपार्जनका बाटो बनाउन सकिन्छ, भनेर लाग्न अब ढिला गर्न हुदैन । युवाहरु स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बनेमा मात्रै उत्पादन तथा उत्पादक्तव बढ्ने तथा संवृद्ध प्रदेश बन्न संभव हुनेछ । त्यस्का लागि संभावनाको खोजी मात्रै होइन बिद्यमान् चुनौती तथा आई पर्ने चुनौतीलाई समेत सरकारी तहबाट निराकरणका लागि उचित कदम र योजना बन्नु अपरिहार्य छ । लगानीमैत्री बातावरण बनाउने मात्रै होइन लगानीको संरक्षण र उचित मुनाफा आर्जन गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सबैको व्यवहारिक मतएक्य हुन जरुरी छ ।

धन्यवाद ।

राधाकृष्ण दुम्भे
वालिड -१०, स्याङ्गजा
उमेर : ३९ वर्ष
फोन नम्बर ९८५६०३११८८
ईमेल: radha31188@gmail.com